ژیان و بیری نیچە لە زاری خەیوەن.. دڵشاد کاوانی

(من چارنووسی خۆم دەزانم. ناوەکەم هێژێک بە کۆمەڵک یادەوەری شکۆدارەوە دەبەستێتەوە – تەزێک کە پێشتر لەسەر زەوی نەبینراوە، ململانێیەکی قووڵی ویژدان سەریهەڵدا بە ئاوەژووی کە داوا لە خەڵک دەکرا باوەڕیان پێ بکرێت، لە گۆڕەوە تا ڕۆحی پیرۆز. لە هەر شوێنێک فانتازیا ببینیت، من مرۆڤایەتی دەبینم، بەڵکو مرۆڤایەتی دەبینم!)

ئەم قسەی فەیلەسووفی یاخیبووی ئەڵمانی فریدریش نیچەیە. ئەو باوەڕەی باسی لێوە دەکرد، ئەو باوەڕە بوو کە لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمدا ئەوروپای گرتەوە. نیچە یەکەم فەیلەسووف بوو درکی بەوە کرد کە بە باوەڕبوون بە خودا، جیهانێکی تەواو نوێ لە جیهانی مرۆڤدا لەدایک دەبێت و ئەم جیهانە نوێیش جیهانێکی ئازادی ڕەهایە: کە تێیدا مرۆڤ بە تەنیا تاکە پاوەرێکە بە هەموو گەردوون.

نیچە وەک کارل ماركس و ئانیشتاین و سگمەند فرۆید یەکێکە لەو بیرمەندانەی کە لە سەدەی بیستەمدا کاریگەرییەکی قووڵی لەسەر بیرکردنەوەی مرۆڤکان هەبووە. لەژێر کاریگەری نیچەدا حەقیقەتی ڕەها و بنەما ئەخلاقییە ڕەهاکان لەبەریەک هەڵوەشاندەوە و مرۆڤکان بە ئاسانی نایاندەتوانی ڕاست لە هەڵە، هەڵە لە ڕاست، هەڵبژێرن.

(خودا مردووە. خودا جارێکی تر زیندووناببێتەوە، چونکە ئێمە کوشتمان. ئێمە بکوژانی خودا چۆن دڵنەوایی خۆمان بدەینەوە؟ ئەو خودایە بە سنوور میهرەبان و بەهێزە کە لە گەردووندا بوونی هەبووە، لە ژێر چەقۆی ئێمە خوێنی لەدەهات تا مردن. کە خوێنی دەستمان دەسڕێتەوە؟)

ئەو ڕاستییە کە پێشتر هیچ ڕاستییەکی ڕەها نەدەزراوەتەوە، ڕەنگە بە زانایانی سەدەی بیستەم ئەمە پەژێیەکی عەقڵانی بێت، بەڵام نیچە پێشنگی ئەم بیرکێیە بوو. (ئێستا ئانهاتووین و بیر نەکەینەوە کە کردەوەکانمان و چارنووسمان بە ویستی خودا دیاری دەکرێت. ئێمە چارنووسی خۆمان دروست دەکەین، هیچ شتێک پێشوەختە دیاری نەکراوە، بە پشتبەستن بە هەوە و بیارە ئازادەکانی خۆمان بوونی خۆمان دەردەبڕین بەبێ ئەوەی لە ژێر کاریگەری هێزە دەرەکییەکان بین – ئەمانەن کە پێمان وایە عەقڵانیترین شتن لە سەردەمی مەدەرن).

هەرچەندە بیرکەکانی نیچە خەڵکی بە شکۆمەندی بانگ دەکرد، بەڵام

ئەو ئازادییەی کە نیچە بە خۆشی هەنابوو، جۆرێک لە بارگرانی بوو، چونکە نیچە زۆر باش دەیزانی کە لەگەڵ مردنی خودادا ئەو شتانەی کە بە تەواوەتی بە ڕاست و پیرۆز لە لای مرۆڤکانەوە دادەنرا. بە پێکردنەوەی ئەم بۆشاییە، نیچە دەبوو کارێک بکات کە پێشتر کەس نەیکردبوو و بۆیە نیچە باجێکی زۆری بە دا. نیچە دەیویست ئەخلاقی جیهانێکی بە خودا بنیات بنێت، بۆیە ئەرکێکی بە خۆی دانا کە کەسی تر نەیتوانی جێبەجێی بکات. کەواتە وەهمە دەمارگیرەکانی نیچە بوون بە حەتمییەتی تەواو.

هەوڵە فەلسەفییە گەورە و مێژووییەکانی نیچە لە تەمەنی ٤٤ ساڵیدا بە شێتی کۆتایی هات. ئەم بڕپرسیارێتییە گەورەیە وەک بیرمەندێک لە کۆتاییدا نیچەی وەک مرۆڤێک لێناوبرد. ئایا لە گۆشتەکەیدا بە جیهانی نهێنی، ئایا ئەو ڕاستییە کۆتاییەی دەزیوە کە مرۆڤ دەکاتە مرۆڤ؟

"لە ١٥ی تشرینی یەکەمی ١٨٤٤ لە شاری ساکسۆنیا لەدایک بووم و پڕۆستستانی پیرۆزم وەرگرتووە." باوکم، فریدریش ویلهێلم، پیاوانی ئایینی ئەم شارۆچکەیە بوو، نموونەیەکی تەواو بوو بە پیاوێکی لادێیی. بە سروشتی خۆی بەهرەمەند و زیندوو و میهرەبان بوو و خۆی بە هەموو فەزیلەتە جوانەکانی ئایینی مەسیحی بەخشی. "ژیانەکەی پاک و سادە بوو، بەڵام پڕ بوو لە خۆشی."

لە کاتی پڕۆستستانی نیچەدا باوکی لە بەڵێنەبڕەکەی پرسی: "ئات چییە لەسەر ئەم کوڕە؟" ئاوێش لە نیچەی پرسی گەورە ببیت بە ئاوەی کەسێکی باش بیت، یان گەورە ببیت بە ئاوەی کەسێکی خراپ بیت. پاشان درێژە بە باسکردنی هەموو ئەو شتانە دەدات کە منداڵانی بچووک دەتوانن ووبەڵێنیان ببنەوە، لەوانەش گوناه و وەسوەسە و لەم کارەدا هەڵەی نەوان چاکە و خراپە لە دڵی نیچەی گەنجدا دەکەشێت. دوای چەندین ساڵ، نیچە کتێبی "لە دەرەوەی چاکە و خراپە"ی نووسی و بە درێژایی ژیانی فەلسەفی خۆی هەوڵیدا ئەم سنوورە ئاوون و ڕەهایەی نەوان چاکە و خراپە کاڵ بکاتەوە و چاکە و خراپە بۆیەکەوە ببەستێتەوە و ئەو دووانە وابەستەی هەریەکەیان بکات.

ڕەنگە نیچە بەختەوەرترین بۆشی تەمەنی لە هەموو ژیانی سەردەمی منداڵیی بووبێت، هەرچەندە خوشکەکەی دوو ساڵ دوای ئەو دا لەدایک بووە، دوای ساڵێکیتر برایەکی بچووکتر لەدایک بووە. بەڵام کارەساتێک لە ساڵی ١٨٤٧ ڕوویدا کاتێک باوکی نیچە تووشی نەخۆشی ئیفلیجی مێشکی چارەسەرنەکراو بوو. باوکی لە ساڵی ١٨٤٩ کۆچی دوایی کرد، برا بچووکەکەی دوای ساڵێک کۆچی دوایی کرد. نیچە هەمیشە وەک پاڵپشتێکی ڕۆحی چاوی لە باوکی دەکرد و ڕۆژی لە دەگرت. لەو کاتەدا نیچە ناچار بوو بە ماوەی ساڵێکی تەواو سێیری نەخۆشی باوکی بکات.

نیچە نەیتوانی بەسەریدا زاڵ بێت کە بۆچی ئەو خودایەی باوکی متمانەی پێ دەکرد و باوەڕی پێ دەکرد و خزمەتی دەکرد، بەو ئازارەی بەرگە نەگیراو سزای داوە. ئەمە ئەو فاکتەرە یەکلاکەرەوەیە بوو کە بووە هۆی ئەوەی نیچە سەرتا گومانکانی لەبارەی ئایینی مەسیحییەوە دروست بکات.
کاتێک نیچە تەمەنی تەنها پێنج ساڵ بوو کاتێک باوک و براکەی لەدەستدا، لەگەڵ دایکی و خوشکەکەیدا ژوویان لە شارۆچکەی نۆمبرگ کرد، لەوێ بە خوێندن دەچێتە بەشناوخەیی شولففەر لە دووریی 5 میل.
ئاماژەی بەوەشکردووە: کاتێک کاتی ئەوە هات کە بچمە مانگی نۆمبەر، کەسایەتیم دەستی بە دەرکەوتن کرد. من وەک منداڵێکانی تر بەخەم و دەخەش نەبووم چونکە لە منداڵیدا خەم و پەژارەی زۆرم بەسەر بردبوو. هاوڕێکانم گاڵتەیان بە دەخی گرژ و ڕەش و ڕووتم دەکرد. هەر لە بچووکییەوە هەمیشە حەزم دەکرد تەنیا بم، کاتێکیش تەنیا دەبم، دوور لە سەرقاڵکردن و کاتێک لە دەرەوەی خەمم، هەست بە گەورەیی دەکەم".
نیچە وەک "خوێندکارێکی ماندوو، دیسپلین لە کار و ڕەفتارکانیدا، و بە چوستی و تینوێتییەوە فەرمانە ئایینییەکانی خوێندووە". لە ژیانی دواتردا نیچە خۆی بە "دژە مەسیحی" ڕاگەیاند، بەڵام ئیتر وا نەبوو. دوای تەواوکردنی ئەم قوتابخانەیە، شوێنپێی باوکی کەوت و چووە زانکۆی بۆن بە خوێندنی ئیلاهیات. بەڵام لە یەکشەممەی جۆزنی ئیستەر لە ساڵی ١٨٦٥دا، ڕەتیکردەوە لەگەڵ خزانەکەی بەشداری لە مەراسیمی پیرۆزی کڵێسای ناوخەیی نۆمبەرگدا بکات. لە کۆتایی ئەو ساڵەدا بە تەواوی وازی لە پیشەی ئایینی هێنا و دەستی کرد بە خوێندنی زمانەوانی و ئەدەب بە ئامانجی بوون بە زانای کلاسیکی. لە نامەیەکدا بە ئەلیزابەسی خوشکی، هەکارەکانی لادانە کە دەنووسێت.

- ئەلیزابەسی خوشکی ئازیزم، تاکە مەبەستم لە نووسینی ئەم نامەیەدا ئەوەیە کە بۆچوونی خەمتان پێ بڵێم لە بەرامبەر باوترین بۆگەکانی ئیمانداران. هەر باوەڕێکی ڕاستەقینە بە تەواوەتی بە هەڵەیە، چونکە باوەڕ لە خەیدا گوزارشت لەوە دەکات کە باوەڕدار هیوای دەزینەوەی هەیە، بەڵام باوەڕ هیچ ڕاستییەکی بابەتییمان بە دابین ناکات.
لەرەدایە کە ڕۆگەی مرۆڤ دەست بە دابەشبوون دەکات: ئەگەر بەدوای ئارامی و بەختەوەری دەتدا بگەڕێیت، ئەوا باوەڕ بکە؛ ئەگەر دەتەوێت بتەکی حەقیقەت بیت، ئەوا بەدوایدا بگەڕێ.

دوای ٢٠ ساڵ لە دەستبەرداربوونی نیچە لە باوەڕی، بارهەمی "دژی مەسیحییەت"ی نووسی. زەرجار بارهەمکانی بەم شێوەیە دەنووسی "لە سەر بڕدی گۆڕی خودا نووسیومە". بەهەزترین هەرشی نیچە بۆ سەر ئایینی سروشتی دابشکێر لە تەنزکی شێتکدا هات، کە لە ساڵانی کۆتایی ژیانی نیچەدا نووسراوە، کە بە قسە سەرسووهێنەرکەی "خودا مردووە" بەناوبانگە.
لە ساڵی ١٨٦٩ واتە ١٠ ساڵ دوای بەاوکردنەوەی کتێبی (دەرویین لە سەرچاوەی جوانکان)، نیچە بانگهێشت کرا بۆ پۆستی پرۆفیسۆری زمان و ئەدەب لە زانکۆی بازل. تا ئەم خاڵە بەاستی خۆی لە سنووردارکردنی ئایینی مەسیحی ڕزگار کردبوو، بەڵام نایدەتوانی شتێکی دیکە جگەی مەسیحیەت نەگرێتەوە. نیچە پێی وابوو کە ئازارەکانی مرۆڤ تا ڕادەیەک قوورن و ئەگەر سزای پیرۆزی خودایی نەبێت، ناتوانرێت ئازارەکانی مرۆڤ ڕوون بکرێتەوە. نیچە بە ئەوەی وەڵامی پرسیارەکانی بدەزێتەوە، ڕووی لە فەلسەفە کرد، بەیە لەگەڵ فەرکارییەکانی فیلۆسووفی بەدینی ئەڵمانی ئارسەر شۆپنهاوەردا ئاشنا بوو، هەر لەم فەرکردنەدا بوو کە نیچە وا دیار بوو تێگەیشتووە کە چۆن گەردوون بەبێ خودا دەتوانێت بوونی هەبێت و دەنوایی و هیوای بۆ بچوونکەی دەزیوە.
دوای ئەوەی نیچە بۆی دەرکەوت کە چیتر ناتوانێت باوەڕ بە خودای مەسیحییەت بکات، ئاسایی بوو فەلسەفەی شۆپنهاوەر سەرنجی ڕابکێشێت. لە ناوەڕۆکی فەلسەفەی شۆپنهاوەردا جۆرێک لە ڕەشبینی و خەمۆکی و ئینکاری و بیرکەی دونیای نەرێنی بۆی دەرکەوتووە کە زەرینەی ڕەهای ژیانی مرۆڤکان زۆر بەختەوەر نیە، ژیانیش زۆر دەتەنگە. بە بۆای نیچە، لە جگەی هەندێک جگەوە دەمانتوانی ئەم ڕاستییە لە خەماندا بادی بهێنین: "باشترە بە هیچ شتوێک لەدایک نەبین و ئەگەر نا، با زووتر بمرین".
بە تەوانینی شۆپنهاوەر، تاکە جگە بە ڕزگارکردنی خەمان لە نەهامەتیەکانی ژیانی مرۆڤ، تەنانێت بە ماوەیەکی کورتیش بێت، لە جگەی هونەرەوەیە، بە تایبەتی مەسیقا. مرۆڤ لەکاتێکدا گوێ لە مەسیقا دەگرێت و بە دڵ و گیان دەچێتە ناویەوە، دەتوانێت بە ماوەیەکی کاتی دەستبەرداری ئازووەکانی بێت و خۆی تێپەڕێنێت. لە هەمان کاتدا نیچە پێی وابوو هیچ شتێک ناتوانێت هاوتای مەسیقای مەسیقاژەنی بەناوبانگی ڕیچارد ڤاگنەر بێت لە دەربڕینی بیرکەکانی

شێنهاوەر لە خێدا. بەم شێوەیە نیچە بوو بە هەوادارێکی سەرسەختی ڤاگنەر و جارجارە سەردانی ڤاگنەری دەکرد.
لە هونەری نووسیندا نیچە ئۆگەری زیندووکردنەوەی ئەدەبیاتی ئۆوروپی لەسەر بنەمای کارەساتی کلاسیکی یۆنانی دەبینی. کتێبی "لەدایکبوونی کارەسات"ی نیچە، زۆر ئیلهامێکی زۆری لە ڤاگنەر وەرگرتووە، و پێیوابووە کە مۆسیقای ڤاگنەر نوێنەرایەتی جیهانێکی پێش مەسیحی دەکات کە لایەن دیۆنیسۆسەوە هەما دەکرێت کە یەکێکە لە خوداوەندەکانی شەرابی یۆنانی. کولتووری دیئۆنیست پێ بوو لە زیندوویی، مۆسیقا گۆشەی کرد و نیچە زۆرجار لەگەڵ سۆمادا تێکەڵی دەکرد. هەروەها دیئایۆنیزم پێویست بوو بە سەرخۆشی و خۆبەزلزانین و زیادەڕەوی و ئاهەنگگێڕانەوە و بێبەزی بە ئازار و خەم و کارەسات نەدەکرد.
وەک چۆن نەخۆشی جەستەیی بە ئازار لە جەستەی خێدا لاوازی دەکرد، نیچە بەدوای چارەسەرێکی فەلسەفیدا دەگەڕا بە ئازاری بوون. نیچە هەر لە تەمەنێکی بچووکەوە نەخۆش بوو و تا تەمەنی ٣٠ ساڵی بە نەخۆشیەکی بەردەوام و بەتواوی ئێخێی دەگرێت.
ئاماژەی بەوشکردووە و دەڵێت "هەر ٢-٣ هەفتە جارێک، تا ٣٨ کاتژمێر لەسەر جێگاکەم پاڵدەکەوم – ئەوە ئۆشکەنجەی ئاستەقینەیە! هەنگە باشتر بم، بەڵام ئەم زستانە خراپترین زستان بووە. بەردەوام هەژ لە دوای هەژ بیرم لەوە دەکردەوە کە شتێک بە ناوی خۆشی لە ژیاندا نەماوە. من تووشی شۆک بووم کە ژیان چەندە قورسە".
نیچە نووسیوێتی نەخۆش، بەڵام نێگوتووە نەخۆشیەکەی چیە. ئەو هێندە وردە نیشانەکانی نەخۆشیەکەی وەسف کرد کە خوێنەری سادە و ساکارەکان نێیاندەزانی کە نیچە بەڵاستی باسی چی دەکات. لە ساڵی ١٨٧٨ لە کاتی کردنەوەی شانەی ڤاگنەر لە بایرۆ، نیچە دوای ئەکتی یەک شانەی بەجێهێشت، چونکە لەناکاو بە هەی نەخۆشیەکەی کە کەس نێیدەزانی چیێتی نیچە کەوتە خوارەوە. کاتێ مۆسیقای ڤاگنەر دەستی کرد بە وەرگرتنی تۆنێکی ناسیۆنالیستی، پێیوەندی نیچە لەگەڵ ڤاگنەر ساردبوونەوە بەخۆوە دەبینێت. لە شانەکەدا، نیچە دیسانەوە لە مۆسیقای ڤاگنەر بێزار بووەوە و ئەم جارە بێزاریە کاریگەری لەسەر دەروونی گرت و دواتر کاردەکاتە سەر جەستەی: هەستی بە سکچوون دەکرد، شانەوە، ناتوانێت دابنیشێت و شانەکە بەجێ دەهێڵێت. ڤاگنەری هاوڕێشی نێیتوانی لەم شتە

لەی خۆش بێت. هەیشتنی نیچە لە شانۆگەدا کەتایی بە پەیوەندی نێوان ئەو دووانە هێنا.
تەندروستی نیچە خراپیک بوو شکستی دەخوارد، چیتر نەیدەتوانی لە هۆگەی بیرکە فەلسەفییەکانییەوە مامۆستا لۆگۆ ژیان و کۆشکانیدا بکات و چارەسەری شێنهاوەر و ڤاگنەر بە ڕزگاربوونکی کاتی لە ئازار لە هۆگەی مەسیقاوە ئیدی کاری لە نیچە نەدەکرد.

- لە نزمترین خاڵی ژیانمدا، هەر لەم خاڵەدا، خەمم لە خەمکی دەرهێنا. غەریزەی بایەلۆژی زگماکیم بە خۆپاراستن، لە فەلسەفەی نائومێدی و هەژاریی سنووردار کرد. وا دیار بوو ژیانی خەم لە نەخشی درۆژخایەن بەو هەژاری و نائومێدییە تەدەپەڕنم.

ژیانکی نوەم دەزیەوە، خودکی نوەم دەزیەوە. ئیرادەی خەم لەسەر تەندروستی و ژیان دادەنەم؛ ووم کرد فەلسەفەیکی لەو جۆرە – ئیرادەی دەسەڵات".

بە بۆای نیچە گەورەترین زیانی ئایینی مەسیحی دەرکردنی جەستەی مرۆڤ بوو لە کولتوور. لە هوانگەی ئەوەو وا دیار بوو تەواوی فەلسەفەی جادووگەری لە جەستەی مرۆڤ بە هۆی تەگەیشتبوو، کە سروشتی فیزیکیمان و سروشتی هەیمان لە کەتاییدا پەیوەستە بەوەو کە چۆن بیرمان لە دەکردەوە. هۆنگە لەم خاڵەدا چەمکی ("ئیرادە بە دەسەڵات") ووون بکرێتەوە. بەچوونکانی ئاستەوخۆ تیەری دەروونی فرۆیدیان لە قاڵب دا.

فەلسەفەی نوێی نیچە بووە هەی ئەوەی کە کارکەی بە "مرۆڤایەتی، سەرووی مرۆڤایەتی – کتێبک بە هەیحی ئازاد" ناسراوە. کتێبکە لە لادەکانی شاخی سویسرا نووسراوە، بەرهەمکی فەلسەفی و هەروەها دەروونناسی بووە. ئەوە یەکەم لێدوانی گەورەی نیچە بوو سەبارەت بە بیرکەی تاکایەتی، داوای لە مرۆڤکان دەکرد سەربەخۆ بیر لە خۆیان بکەنەوە. ئەم کارەی لە ماوەی پیاسە کورتە پشوودانکانیدا تەواو کردووە، بەم جۆرە بەردەوام بووە تا لە کەتایی ژیانیدا بەدەست دەمارگیرییەوە کەوتووە.

"بەم شێوەیە بە درۆژایی هۆگەی حیکمەت، بە هەنگاوکی دڵگرەوە و ئیمانکی دەسزانە بەرەو پێشەوە هۆیشتم."

بە هەموو شێوەیک سەرچاوەی ئەزموونکانی خۆت بە، و واز لە کوفرە سروشتییەکانی خۆت بهێنە. لە خۆت خۆشبە. هەزەک لە سروشتکەتدا هەیە کە دەتوانیت هەموو ئەو شتانەی کە

بەسەرتدا تێپەڕیون، هەنگاوی هەڵە، هەڵە، وەهم، وروژاندن، خۆشەویستی، هیواکان بخەیتە ناو ئامانجەکانی ئێستای ژیانتەوە.
نیچە خەی لە کەسا و بیرکەی کەنی نەریتی خەڵکی دەوروبەری ڕزگار کرد. بە ئەو "کەحی ئازاد" بە واتای "هەبوونی ئیرادە، توانای ئەنجامدانی، بوونی بیرکردنەوە لە شتی نوە، پرسیارکردن لە بەچوونەکانی خەی، دەزینەوەی ڕگەی خەی بە ئازادی". دوای تەواوکردنی "مرۆقایەتی، سەرووی مرۆقایەتی"، نیچە خەی فەدایە ناو سروشتەکی فراوان. دەیزانی ئەو کتێبەی نووسیویەتی مشتومەکی زەری لە دەکەوتەوە، هەروەها بەهەی بیرکەکانییەوە چەندین ناسیاو و هاوڕێی لەدەست دەدات. لەکاستیدا تەنانەت واگنا توانی کتێبەکە وەک دەرکەوتەی ناسەقامگیری دەروونی نیچە ببینێت. کەواتە، نیچە بەڕاستی تەنیا بوو. هەستی دەکرد وەک ئەوەی پاڕەوانەکی موعجیزەئامێز بێت و بەرەو لوتکە نەبینراوەکانی تاکە شاخەکان سەردەکەوێت، بە ناو خاکە نوێیەکان، هەنگاو دەنێت.
دوای ساڵەک لە بەاوبوونەوەی کتێبی مرۆقایەتی، سەرووی مرۆقایەتی، نیچە بەهەی نەخشییەوە دەستی لە پێستی پرۆفیسەری زانکەی بازل کەشایەوە و ڕووی لە دێی بەرزاییەکانی ئەلپەکانی سویسرا کرد و هەموو ساڵەک هاوین و زستانەک لەوێ بە ماوەی ١٠ ساڵی داهاتوو بەسەر دەبرد. نزیک بوو بچێتە فەرەنسا، یان ئیتاڵیا، چونکە دەبوو خەی لەگەڵ گەڵانی کەشوهەوا بگونجێنێت بە تەندروستی خەی. لەم نەوەندەدا بە خانەنشینییەکەمکەی دەژیا. ئەو حەزی لە فەنکایی هاوین بوو، حەزی لە هەوای پاک بوو، وای دەزانی بیرکردنەوەکانی ڕوون و تیژ دەبێت. لە نەو شاخەکاندا ئەو شتەی دەزیەوە کە بەدوایدا دەگەڕا – ڕەقبوونەک کە کاریگەری هەستەکانی مرۆقی لەسەر نەبوو. لە دیمەنی ئەو شاخانەدا ڕەحی مرۆق شتەکی بە بایەخ بوو.

- ئەو فەلسەفەیەی کە تا ئێستا لەی تێگەیشتم، ئەوەیە کە بە تەنیا لە نەوان سەهۆبەندان و شاخەکانی بەرزدا بژیم؛ هەر شتەکی سەیر و جەی پرسیار، یان کەوتەتە ژێر سنووردارکردنی ئەخلاقی لە بووندا، نادەزرێتەوە.

سەهۆڕەکە نزیکە و تەنیایی بەکەتایە. لە ژێر ڕووناکیدا هەموو شتەکان ئەوەندە هەمن بوون، هەناسە ئەوەندە ئازاد بوو، مرۆق چەندە بیەوێت هەستی دەکرد لەناو خەیدا نقووم دەبێت.

لە ساڵی ١٨٨٢ لە کاتی سەفەرکردنی لە ئیتالیا، نیچە تاکە کچکی لە ژیانیدا ناسی کە شایەنی خۆشەویستی بوو. کچەکە ناوی لو سالۆمی بوو، خوێندکارێکی نایاب بوو کە تەمەنی تەنها ٢٠ ساڵ بوو. نیچە ئەم کچەی بە "ئازا وەک هەڵە، ئازا وەک شەر" وەسف کردووە. کچەکە لەلایەن دەروونناس پۆڵ ڕەی بە نیچە ناسێندرا و لەو ساڵەدا ئەو سێ کەسە پێکەوە وەک تیمێکی جیانەبووەوە گشتکی ئیتالیایان کرد و وەک ئەوەی ڕەحمی ئازاد بن، دەژیان. دواجار نیچە پێشنیاری هاوسەرگیری بە سالمی کرد، بەڵام سالمی نەیویست هاوسەرگیری لەگەڵ نیچە بکات، لە ڕاستیدا سالمی نەیدەویست هاوسەرگیری لەگەڵ کەس بکات.

دوای ماوەیەک سالمی و پۆڵ ڕەی بە تەنیا ون بوون و دیارنەمان، بەیە نیچە زانی وازی لە هەنراوە. تووڕەیی ئەو هەڵگیرسا و لە نامەیەکدا بە کەسانی دیکە، نیچە دەڵێت: ڕقم لە بەشکانی خەم بوو. دەبێت ئەو ژیانە بچووکەی کە ماوە، یەک قووت بە یەک قووت بخەم و هەندەکجاریش لە قوڵگمدا گیر دەبێت. ئەم هاوینە ئەوەندە تووشی ئازار و ئێشکەنجە بووم کە شێت بم. هەرچەندە بە هەموو توانامەوە هەوڵمدەدم خەم بگرم، بەڵام ئەگەر موعجیزەیەک ڕووندات و بتوانم چەقۆیەک بکەم بە زگە، ئەوا تەواو بووم.

بەڵام موعجیزەیەک ڕوویدا و تەزەکە بوو بە زگە و ئەم زگەش کتێبی "زەرە ئەستێر بەم شێوەیە دەڵێت" بوو. کتێبەکە دەست پێ دەکات:

کاتێک زەرە ئەستێر تەمەنی سی ساڵ بوو، زەدی خەی و دەریاچەی زەدی خەی بەجێهێشت و هاتە شاخ. لەڕەدا ١٠ ساڵ بە ئارامی و بەدەنگی بەسەر برد. بەڵام دواجار گیانی دڵی بەسەردا هات. بڕیارێیک کە ئاسە تازە دەستی بە درەوشاوەیی دەکرد، هەستا و لەگەڵ خەڵ قسەی کرد:

ئەی ئەستێرەی گەورە! خۆشبەختی تە چی دەبوو ئەگەر ئەوانەی بەسەرتدا دەدرەوشێنەوە نەبوایە!

دە ساڵە هەموو ڕۆژێک دەیتە ئێشکەوتەکەم ئەگەر من و هەڵە و مارەکانم نەبوایە، لە گەڕەپ و چراکانت بێزار دەبوویت.

بەڵام هەموو بڕیارێیک چاوەڕێی ئەوە دەکەین کە تیشکی درەوشاوەی دەت هەڵبمژی، گەرانی دەڵێین و چێژ وەردەگرین.

ئەش! وەک هەنگوێنەکی کە هەنگوێنەکی زەر کەدەکاتەوە، لە پاشماوەی خەم بێزارم و دەستە تینووەکان دەستم بە درۆ دەکەن.

زەرە ئەستێر سێ سایس کتێبێکی تاکە کەس. ئەم خاڵە لە کارەکتەری زەرە ئەستێریش لە کتێبەکەدا دەبینرێت. کاتێک زەرە ئەستێر لە شاخە تاقانەکەیەوە دادەبەزێت بۆ کەرکردنەوەی میر، بۆی دەردەکەوێت کە خەڵکەکە گوێی لە ناگرن. ناتوانێت بینەرێکی گونجاو بۆ خۆی بدۆزێتەوە و هەشتا کەسێکی تێنیایە. بۆ واتایەکی تر مەبەست لە فیلمی So Says ی زەرە ئەستێر تایپکردنی پرسێی دەزینەوەی بینەری گونجاوی زەرە ئەستێرە، لەنەویاندا نیچە. هەروەها لە پرسەکەدا زەرە ئەستێر بۆی دەردەکەوێت کە بەراستی ئەرکەکەی چییە.

- زەرە ئەستێر هاتە شارچکەیەکی بچووک لە لەواری دارستانەکە. خەڵکەکەی زۆر لە بازاڕەکەدا کەبوونەوە. چونکە کەسێک گوتبووی دەروازەوانەکان نمایشێک دەکەن. زەرە ئەستێر بە ئای گشتی گوت: "

هاتووم بانگەوازتان بۆ بکەم سەبارەت بە بوون بە پیرەز. مرۆڤ دەبێت لە خۆی تێپەڕێت. ئایا ئێوە هەوڵتان داوە لە مرۆڤایەتی تێپەڕن؟"

نیچە دیدگایەکی ئایدیالیزەکراوی خۆی بۆ تێپەڕاندنی خۆ پێشنیار کرد، کە ناوی لێنا "مرۆڤی باڵا". بۆ ئەوەی ئەم "سوپەرمرۆڤە" خۆی تێپەڕێنێت، پێویستی بە تێپەڕاندنی جیهانی میتافیزیکی لە دەرەوەی مرۆڤایەتی نەبوو، بەڵکو ئەو جۆرە تێپەڕاندنە خۆبەزاندنی مرۆڤایەتی بوو لە چوارچێوەی ئۆگەرکانی خۆیدا. بەراستی ئەمە چەمکێکی پارادۆکسیکە، بەڵام ئەوەش ئەوەیە کە نیچە بانگمان دەکات بۆ ئەوەی لەبەرچاو بگرین: ئەمە وەک مرۆڤ چۆن خۆمان تەدەپێنین؟

ئەم چەمکە لە "سوپەرمان" لە سەردەمی خۆباتی نیچە بۆ زاڵبوون بەسەر خۆدا سەریهەڵدا. بۆ بۆوای نیچە مرۆڤایەتی ئەرکی ئەوەی لەسەر بوو کە دەخی ئەستای خۆی تێپەڕێنێت. "سوپەرمان" بۆ واتای "سەرکەوتن" دێت و ئەوە پرسێی دەزینەوەی ژیانێکی کەسانی بۆ خودا بوو لە جیهانێکی بێهودا ئازاددا بۆ خودا.

لە دەی خۆیدا گوتی: "من پیادەڕۆو و شاخەوانم و حەزم لە دەشتەکان نییە". پەیدەچێت نەتوانم بۆ ماوەیەکی زۆر هەمن دابنیشم.

بارودۆخەکە هەرچییەک بێت، سەرگەردان و سەرکەوتن پێویستە. بەڵام، هەرچەندە مرۆڤ بۆ سەختی بگەڕێت، دواشت کە مرۆڤ تووشی دۆبێت خۆیەتی.

چانسەکانم نەماون. ئەوەی بەسەرمدا دێت خەمی من نییە!

دوای "خەم" زەر سەرگەردانی و تاقیکردنەوەی ئیمپریالیزم، گەلەوە ماندوە.
هەروەها دەزانم کە ئێستا لەسەر دوا لوتکە وەستاوم، ئەو لووتکەی کە لە سەرەتای زەمانەوە بانگم کراوە. ئای دەبە سەرکەوم بەسەر سەختترین چەگەی شاخ کە هی خەمە! ئاە، تەنیاترین سەرگەردانی کە دەستم پێکردووە!
بەڵام کەسانی وەک من ناتوانن لەم جۆرە ساتانە ڕزگاریان بێت. ئەم ساتە پێی دەڵێت:
ئێستا لە چەگەی گەورەیی! لوتکە و دەڤ، باش و خراپ، ئەمانە تێکەڵ بوون".
دوای تێپەڕاندنی چاکە و خراپە، ئەو شتە بە بایەخانەی کە مرۆڤایەتی بە ماوەیەکی کاتی پێیان سەرقاڵ بووە، هەستکانی ژیانی خۆی لە ئامانجە فەلسەفییەکانی خێدا تێکەڵ کرد. بەڵام لەبەر ئەوەی لە تەنیایی چەهادا دەژیا، وازی لە هەموو پێوەندییە مرۆییەکان هێنا بە جیهانی خەیاڵی خۆی. فەلسەفە بوو بە تاکە دڵنەوایی بە ژیانی نائومێد و قەناعەتی قووڵ.
"عەقیدەی من ئەوەیە کە مرۆڤ تەنیا لە ناو کەسانی هاوبیر و هاو ئیرادەدا دەتوانێت گەشە بکات." من شەریکەکی وام نییە. ئەمە نەخشی منە".
تەنانەت نیچەش بەرگەی ئەو تەنیاییە لە چادەبەدەرە نەدەگرت، بۆیە لە هاوینی ساڵی ١٨٨٨دا لە بەرزاییەکانی ئەلپ سویسرایەوە ڕووی لە شاری تۆرین لە ئیتاڵیا کرد. دوای ئەوەی مرۆڤایەتی لە ڕابردووی خۆی ڕزگار کرد، ئێستا نیچە ئەرکی دیاریکردنی داهاتووی مرۆڤایەتی پێ سپێردرا. دەستی کرد بە دامەزراندنی بۆها ئەخلاقییەکان بە کۆمەڵگەیەک کە خودا تێیدا نەمابوو، ستاندارێکی ئەخلاقی نوێ کە بە تەواوی لە فەرکاریەکانی ئەخلاقی مەسیحی تێپەڕاند کە بریتین لە خۆبەدەستەوەدان و بەزەیی و گرنگیدان بە کەسانی دیکە. نیچە ئەمەی بە "بە نرخاندنەوە بە هەموو بۆهاکان" ناوبرد.

- چاکە چییە؟ هەر شتێک کە هەستی دەسەڵات و دەسەڵات بەهێز بکات، واتە ئیرادەی دەسەڵات، خودی دەسەڵات؛ خراپە چییە؟ هەر شتێک کە لە لاوازییەوە لەدایک بووبێت؛ چی لە هەموو گوناهێک زیانی زیاترە؟ هاوسۆزی بە هەموو شکست و هەموو لاوازییەک، واتە مەسیحیەت. ئایینی مەسیحی ئایینی بەزەیی و کاتێک بەزەییدار دەبین دەسەڵاتمان لەدەست دەدەین".

تەواوی ئەرکی نیچە داشتنی سیستەمێکی ئەخلاقی نوێ بوو. بەڵام تێگەیشت کە کاتێکی تەواو دەبێت، دەیزانی کە چۆن

دەت دەمرەت، هەروەک چۆن مرۆڤ ئاسایی‌کانی تر. تادەت توانای هووبووونەوەی نەخشی‌کەی زیاتر بوو. نیچە پیاوێک بوو کە لە تەمەنی گەنجیدا کچی دوایی کرد و زەربەی ژیانی بە مردن بەسەر برد. بۆیە نوقم بوو لە نائومێدی و خەمۆکیدا. زەرجار مۆیلی ئەوەی هەبوو کە خۆی لەگەڵ مردنی ئەو کولتوورە مەسیحییەدا تێکەڵ بکات کە باسی دەکرد و ئەو دووانە لە تەمەنێکی زۆر سەیردا کەبوونتەوە. بەم شێوەیە لە دوایین کتێبی خۆیدا بە ناوی (سەیری پیاوەکە)دا، هەموو ژیانی داهێنرانەی خۆی وەک سیستەمێک وەبیرهێنایەوە کە هەموو بەهاکانی هەڵسەنگاندەوە. بەڵام ڕەشبینی و خەمۆکی نیچە لە ڕاستیدا ڕەگەز بوو لە پێکهێنانی سیستەمێکی لەو شێوەیە. لە کۆتاییدا نیچە سیستەمێکی نوێی بە لەناوبردنی کۆن دروست نەکرد.
"هەڵسەنگاندنەوە بە هەموو بەهاکان- ئەمە فەرمولێی پێداچوونەوەی کۆتایی منە بە مرۆڤایەتی.
دەبێ یەکەم مرۆڤی ڕاوروس بم." ئەوە چارەنووسی منە".
نیچە بە ئەرکی خۆی دەزانی کە بنەمایەکی ئەخلاقی بە سەردەمێکی بە خودایی پیرەز دابمەزرێنێت؛ بیرەکە و لۆژیک و گریمانەکانی مژووی خستە ژێر پرسیارەوە و ڕاستی دەکرد. بەڵام کاتێک کەشفکە لە شکاندنەوە بە چاککردنەوە زیادی، ئەم ئەرکە مەحاڵ بوو. بەڵاستی بیرکردنەوەکانی بەڵاستی تیژ بوو، بەڵام بیرکردنەوە تیژەکەی دەستی پێکرد بە ڕەگەزێکی مەترسیداردا. نیچە مرۆڤی وەک حاڵەتێکی ئینتقالی لە نێوان ئاژەڵ و سەرووی مرۆڤدا دەبینی. ئەو پرسیارەی کە کردبووی ئەوە بوو: ئاژەڵگەرایی هێندە ڕەگ و ڕیشەی لە سروشتەکەتدا داکوتاوە، ئەوا تا چەند دەتوانیت لە مرۆڤی باڵا نزیک بیت لەگەڵ ئەم سروشتەدا؟
نیچە لە مانگی یەکی ساڵی ١٨٨٩دا لە شەقامەکانی شاری تەرینداا عەرەبانەسازێکی بینی کە قامچی لە ئەسپێک دەدا کە بەهەی ئازار و هاوسۆزی بە ئەسپەکە کوتە خوارەوە. نیچە تێک شکا. نیچە بە درۆژایی ژیانی فەلسەفی خۆی بەرهەنگاری بۆچوونی و هاوسۆزی ددانەکان بووەوە وەک لاوازی؛ بەڵام لە چەند ئاماژەیەکی کۆتاییدا بە جیهان، بۆچوونی و هاوسۆزی خۆی دەربڕی کە بارودۆخی ژیانی هاوبەشی ئاژەڵان و مرۆڤەکان چەندە بەدبەخت و ستەمکارانە. دوا کردەوەی نیچە پێش تێکچوونی دەماغەکانی تووشی شێت بوون هات، ئەوە ڕوون بووەوە کە ئەو پیرۆزێکی سەرووی مرۆڤ نییە، بەڵکو مرۆڤێکی سادە و

پ ل لاوازی مرۆڤ.
دوای ئ‌وەی نیچ بەهۆش بوو، دەستبەجێ نیچ گواستراییەوە بۆ نەخۆشخانە، پاشان گواستراییەوە بۆ ئەڵمانیا، دایکی زستانی لەوێ بەسەر برد. پزیشکەکان بە فەرمی نیچیان بە "شێت" دەستنیشان کرد. لەو کاتەوە ئەلیزابەسی خوشکی ئاگاداری بوو. نیچ دوای ئ‌وەی بە ماوەی ١٢ ساڵی تر لە حاڵەتێکی شێتیدا ژیاوە، لە ساڵی ١٩٠٠ بەهۆی جەڵتەی مێشکەوە کۆچی دوایی کرد.

سەرچاوەکان
ئیینگیلزیی.
Thus Spoke Zarathustra: A Book for Everyone and No One (Penguin Classics) Paperback – November 30, 1961
The Birth of Tragedy Paperback – January 13, 2018 by Friedrich Nietzsche (Author) out of 5 stars 121 ratings
Beyond Good and Evil Paperback Friedrich Nietzsche – November 6, 2018

ئەی فاکتەری مادی لە پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکاندا!.. سابیر م

بە تێگەیشتن لە گەڵانکاری پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی مرۆڤ ، لەهەموو بوارەکانی ژیاندا ، پەوسیتە بگەڕێینەوە بۆ ئەو بنەما ئابوریانەی کە ژیانی مرۆڤکان و کۆمەڵگای پەوە بەستراوەتەوە.
چونکە پ بەپێی گۆشەی هەیەکانی بەرهەمهێنان ، پەیوەندیە ئابووری و کۆمەڵایەتیەکانیش گەڵانکاریان بەسەردا دێت .
وە بەم شێوەیە شانبەشانی ئەم هێزەمرجە تەواوی فاکتەرە سەرەکیەکانی یاخود کارگردە لاوەکی و بنەڕەتیەکانی ژیانی

کۆمەڵایەتی مرۆڤکان ئاگادرن .
تەکنۆلۆژیای میتافیزیکی و ئایینیانەی لە چەشنی ئەوەی کە مرۆڤ تەنها بە (ڕوح) یان هەست و سۆز ئاژی ، تەکنۆلۆژیای تاک لایەنەو دوورە لە بنەمای زانستی و تەنانەت واقیعی ژیانی خودی مرۆڤکان.
چونکە ئاگادار گریمان ئەم تەکنۆلۆژیا ڕاست بێت ، ئەی کەواتە ئەو هێزکان و هێکانی بەرهەمهێنان لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا چیە لەسەر ژیانی مرۆڤکان ؟
لەکاتێکدا کە ساویلکەترین و نەخوێندەوارترین مرۆڤی سەر ئەم زەمینە ئەوە ئاژانەت ، کە کۆمەڵگا دابەشبووە بەسەر دوو چیندا، چینێک هایلایف ئاژی و چینەکیش تەنها لەسەر ڕەنجی شانی خۆی نەبێت و ئاگادار کارەکات ناتوانێ بژی .
ئەوەی شایانی باسە جار بەجار لەگەڵ پەیدابوون و گەشەی سەرمایەداری و جیهانی نیۆلیبەرالیزم و هەڵپەی خێرێک بە کۆمەکەی سەرمایەو وە ڕاکردنیان بەشوێن جیهانی دیگیتالیزم و زانستی ڕەبەت ، تەواوی پێوەندیەکانی مرۆڤ و هەست و نەستی ڕاستەقینەیانی لەباربردووەو ئەیانمرێنێت ، هەروەها زیادبوونی ئاژەی نامۆبوون و هەستوکەوتکردن لەگەڵ جیهانێکی ئیفترازی (نا واقیعی) وە ڕیاکاری و وە گوێندان بە کۆسایەتی وە حەیسیەتی دروستی مرۆڤانەی خۆیان ، وە خەچەماندنەوەو وە تەمەڵوقیان بە ئەو کۆسایەتی و هەزانەی کە بەرژەوەندیەک و دەستکەوتێکی مادیان لەوەرئاگرن ، واتە تەواوی هەستوکەوت و هەڵوەست و هەست و سۆزو عاتیفەو خۆشەویستی مرۆڤکان بگۆڕێ قازانج و بەرژەوەندیە مادیەکانی خۆیان ، ئەباتە پشتەوەو هەرچی چەنێک بێت لەگەڵ نیازەکانی خۆیدا ئەیانگونجێنێت.
هەربۆیە لە لێکدانەوەیەکی زانستیانەی بلیخانەفدا لە کتێبی (ڕەخنەی فاکتۆری ئابووری لە مارژووداا) ، باس لە ڕەخنەی ئەم فاکتۆرە ئابووریە ئاکات لە کۆمەڵگای چینایەتیدا ، بەتایبەت لە ئاستای گەشەپێزبوونی سەرمایەدا ، باس لەوە ئاکات کە چۆن فاکتۆری مادی کارکردی خۆی لەسەر هەست و نەست و مشاعیری کەسکان داناوە.
لەوەدا بلیخانەفی بلیمەتانە بڕاوردێک لە نێوان دوو دایکدا ئاکات ، لەناو ئەم کۆمەڵگای چیانیەتی و سەرمایەداریەدا ؛
سەرەتا باس لە جۆری لاوانندنەوەو شین و گریان وا وەیلای بەوە ژنێکی بەتەمەن و هەژار ئاکات لە گوندێکدا ، کاتێک کە لەسەر تەرمی کوڕە تاقانەکەیدا شین و واوەیلا ئاکات ، وە چۆن وە بە چ جۆرێک شین و واوەیلاکەی بەدەم گریانەوە بە سەر تەرمی کوڕەکەیدا هەئاڕەدات ، کە بەم شێوەیە ئەڵاڵەتەوەو گوزارش لە خەمی ژیانی خۆی ئاکات کە ئیتر چی بەسەر دێت دوای مردنی کوڕەکەی ؟

(" بەدەم گریانەوە ئەپرسێت ، کە کێ ئەتوانێت چاودێری و خزمەتی من بکات بەم بکەسیە ؟!
ئیتر ئەو کاتە بە خەم هەر ئەبم بە ژنە سوالکەرێکی هەژاری بەدەرەتان و هیچیتر !
کە لە سەرمای پایزو زستاندا بە هانامەوە دێت و فریام ئەکەوێت ، وە داری سووتانم بۆ دێنێت وە وردیشیان بکات بەم ؟
وەکە ئەچێت بۆ ئاو شکارو پێیداکردنی بژێوی ژیانم و کەروشکێکی کەوی بۆنەتەوە ؟
ئای کاسیانۆقنای داماو ، تۆواو کوڵەکشت مرد ، وە تفەنگی کوڵەکشت بە هەڵواسراوی مایەوە، بە خەی ژەنگ ئەیخوات ! ") (١)
بەڵام ئەگەر بەراووردی شین و گریان و وایلای دەوڵەمەندەکان بکەین، سەیر ئەکەیت فاکتەرێ ئابووریەکان کاریگەری و ڕەنگدانەوەیان هەیە لەسەر ژیان و هەست و نەستی و خەشوەیستی وە خەشی و ناخەشی ئەوانیش ، با بزانین ژنە دەوڵەمەندێک چۆن گوزارش لە ماتەمینی و ناخەشیەکانی خەی ئەکات و لەکاتی شین و گریان واوەیلای مردنی منداڵەکەی چۆن ئەلاڵێتەوە وە ئەڵێ
(" ئەی گیانەکەم ، ئای چەندین ئەوارەو شەوانی خەش و دڵەفڕن بەسەر بردووە لەگەڵ منداڵەکانمدا و ئەوکاتانەی کە هەموویان بەدەورمەوە لە نزیکی دایکیان لەسەر باوەش و ڕانم پاڵئەکەوتن و لەو کاتانەدا کاتی خەم بە بیرکردنەوە لەکەینەوە لەسەر زمان و ڕەزمان و مەژووو بەسەر ئەبرد ، وە هەندێکیش لە دەستەکانمان لەولاوە لە سووچی لای زەپاکەوە بەیەکەوە دەمەتەقێیان بوو !
بەداخەوە
ئەو کاتە ئەو ژیانە خەشەم بەکەم ئەگرت !
بەڵام ئەوەتا دەستی ستەمی ڕۆژگار کچەکەی لەسەندم !
ئای چ جەرگ سووتانێکە ، خوا سەبووریم بدات !
تەنانەت خەشیم لەهەچ شتێک نە ئەبینی ئەو ساتە وەختانەی کە ئەمبینی دڵی ناخەش، تەنانەت پەست و دڵگران و تووشی خەمەکی ئەبووم ، تەنانەت خەشیم لە هیچ شتێک نەئەبینی ئەو ساتە وەختانەی کە جەم ئەهەشت و ئەچووم بۆ ئاهەنگە خەشکانی هەڵپەڕکە و سەماکردن ، لەو کاتەدا کە لەناو نیگای چاوکانیدا خەم و پەژارەم بەدی بکردایە . " «٢٧») (٢)
ئەم بەراورد کردنەی جۆرج بلەخانەف بۆ هەست و نەستی ئەو دوو دایکە ، بۆ واتای ئەوە نایەت کە دەوڵەمەندەکان منداڵەکانیان خەشتر ئەوێت ، بەڵکە بەو مانایەیە کە هەست و سۆزە هەریەکەیان بۆجۆرێک نمایش لە ژیان و گوزەرانی خەی ئەکات و ڕەنگدانەوەی ووردەکاری بنەمای بژێوی ئەوانە ، هەروەک چۆن لە شیوەنی دایکە هەژارەکەدا ئەبینرێت

کە ژیانی وە مانەوەی بەند بووە بە کۆمەکیەوە ، بەڵام لە شیوەنی دایکە دەمەنکەدا ئەوەمان بۆ ئاخاتەوە کە وردەکاری ژیان ئەو چەند خاش بووە ، مردنی کچەکەی ئەو یادەوەریە خۆشانەی وەبیرئەهێنەتەوە کە لەکاتی خۆیدا وە لە سەروەختی ژیانی کچەکەیدا تیایدا ژیاوە .

هەربۆیە .
کاتێک کە هەریەکەکمان لەوە تێبگات کە سەرچاوەی بەرخورد و ڕەفتاری مرۆڤەکان لە کۆتایی سەرچاوە ئاگرەت ، وە لەبەر چ هۆیەک بە شێوەیەهەسوکەوت و ڕەفتار ئەکات ، ئەو کاتە کێشەیەکی گەورەمان لە لێکدانەوەی چۆنیەتی ئەو پەیوەندیە کەمەایەتیانەدا نامێنێت ، وە بگرە نزیکترمان ئەکاتەوە لە بنەماکانی ژیانی مرۆڤەکان و چۆن کەمەگا دابەشبووە بەسەر بە دوو چینی کەمەایەتی ، وە هەنگاوێک نزیکترمان ئەکاتەوە لە کۆتایی هێنان بەم پەیوەندیە ساختەکاریەکانی کەمەگای سەرمایەداری وە خەبات و تێکۆشانی پێویست بۆ ژێرەو ژوور کردنی کەمەایەتیە چینایەتیە و بەرژەوەندیە ئابووریانەی ئەم جیهانە ، وە بنیاتنانی (جیهانێکی نوێ وە دنیایەکی نوێ) کە هیچ بەرژەوەندیەکی چینایەتی تێدا نەبێت
. ،
لە کۆتاییدا چەند ووشەیەک لەسەر بلیخانەف بڵێم ، ئەویش ئەوەیە ؛ کە بلیخانەف ڕاستە لە کۆتاییەکانی ژیانی سیاسی خۆیدا چووە بەرەی مەنشەفیکەکان و دژ بە شۆڕشی ئۆکتۆبەر وە درێژەپێدانی وەستایەوە وە ووتی(نە ئەبوو دەستمان بدایەتە چەک)! کە بەم هەڵوەستەشی چووە ناو بەرەی (دژە شۆڕش) ، بەڵام ئەوەمان بیر نەچێتەوە کە خودی بلیخانەف دامەزرێنەرو گەشەپێدەری ڕووتی مارکسیزم بووە لە ڕوسیادا و بلیمەتێکی بەهۆنەی نواندووە لە سەرخستن و زیندووەاگرتنی بیروبۆچوونەکانی مارکس و ئەنگلز ، وە ماموستای خودی لێنینیش بووە ، وە ئەو نووسیانەی تا ئەو کاتە ساتەی کە نەچووبۆ ڕیزی بەرەی دژە شۆڕشەوە ، وەک هەر یەکێک لە ئوروستەکراتەکانی تری ڕووسیا ، بە گرنگترین و بەسووترین سەرچاوەکانی ماکسیزم و ماتێریالیزمی دیالەکتیک و مێژوو دائەنرێن ، وە زۆر بلیمەتانە ناوەرۆکی ڕاستەقینەی بۆچوونەکانی مارکس و ئەنگلزی نێک بە ڕوسیا بگرە بە گشت پڕۆلیتاریای جیهان شیکردەتەوەو داکۆکی لێکردووە !
ئومێدەوارم هەر تێکۆشەرێکی سیاسی کە سەرقاڵی ڕووخاندنی سەرمایەداری وە تێگەیشتن لە ماتریالیزمی دیالەکتیک وە میتۆدی شڕۆڤەکانی مارکس و ئەنگلز ، تەواوی ئەو کتێبە کۆنانەی بلیخانەف بخوێنێتەوە ، چەندێک کە بەمان بکرێت ، بەبێ ئاگاداربوون

و خوێندنەوەی ئەم لێکدانەوانەی بلێخانەف بەشایەکی گەورەو پایەیەکی سەرەکی مەعریفی و زانستی لەم ناوچانەدا سەبارەت بە تێگەیشتن و شیکردنەوەی باسەکانی خودی مارکس و ئینگلز و تەنانەت مارکسیزم وەتا ئەو کاتەش وەک بەشێفیکەک خەباتی کردووە شانبەشانی لینین ، ئەم بەشایە بەبێ ئەم شیکارە مەعریفیانەی بلێخانەف پێ نابێتەوە .

سابیر م.
٢٠٢٤ / ٨ / ٩
-_____

(١) لە کتێبی (ئەرشیفی فاکتەری ئابووری لە مێژوودا) بلیخانەف ، ل. ١٦٠-١٦١ ، وەرم گێڕاوەتە سەر کوردی
(٢) هەمان سەرچاوەی پێشوو .ل.١٦١
(٣) «٢٧ـ [فیکتەر هەگۆ : " التأملات " – (تێڕامانەکان) . دەقە فەرەنسیەکە .
یان ئەتوانن بگەڕێنەوە بۆ وەرگێڕانەکانی نووسینەکانی بلیخانەف کە کردوومانە : ("هونەر و تێوانینی مادیانە بۆ مێژوو ")]

کتێبێک لە بارەی بزووتنەوەی وانگۆ چاپ و بڵاوکراوەوە

کتێبێکی دیکەی سەدیق سەعید وەاندزی بە ناوی (وانگۆ ناوێکی زێرین لە سەردەمێکی زێڕیندا) چاپ و بڵاوکراوەوە. ئەم کتێبە، لە بنەڕەتدا وەڵامە بە کتێبێکی (عەبدوڵا عەباس) کە چەند مانگێك لەمەو بەربڵاوکراوەوە و تیایدا بزووتنەوەی وانگۆی بە ناوی زل و دڵی وەران ناو بردبوو. وەاندزی لەو وەڵامەی خۆیدا، بە شێوەیەکی بابەتیانە و مێژوویانە، وەڵامی نووسەری داوەتەوە و ووتی دەکاتەوە کە وانگۆ نێك ناوێکی زل نەبووە، بەڵکو بزووتنەوەیەکی گرنگی شیعریش بووە، کە لە سەردەمی ڕێکەوتننامەی یانزەی ئازاردا، کە قەناغێکی زێڕین و درەوشاوەی مێژووی کوردە، ڕاگەیەندراوە . وانگۆ کە لە سەر دەستی (جەلالی میرزا کەریم، کاکە مەم بۆتانی، شێرکۆ بێکەس، جەمال شارباژێری، حوسێن عارف) ڕاگەیەندرا، توانی

گۆڤاری ئەکادیمیای کوردی لە سەر ئاستی فەرهەنگی و کولتووری کۆمەڵگای کوردی بەنرخ ئاراوە و گۆڤاری تینک بە گەشەپێدانی ئەدەبی کوردی بدات، کە لە دوای گۆڤارانەوە بە خەیاڵەوە نەبینیبوو. ئەو فەزا سیاسییە ئازاد و کراوەیەی بە هەی ئاشتەوایی شۆڕشەوە هاتە ئاراوە، دەرفەتی لە بەردەم هزر و کارکردنی ئازاد و نوێگەریانە ڕەخساند، بە ئەوەی بیر لە گۆڤاڵانکاریی پێشەیی لە ئەزموونی شیعری کوردی لە دوای گۆڤارانەوە بکرێتەوە، بە ئەم مەبەستەش، ئەم پڕۆژەیە، توانیان مانفەستۆی ڕوانگە ڕابگەیەنن و بانگەشەی ئەو قۆناغە نوێترسەکان یەکگرن بکەن. لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا، ڕوانگە توانی نەوەندی ئەدەبی کوردی، بە دیالێگی هزریی و ڕەخنەیی دەوڵەمەندتر بکات، بە جۆرێک کە بە درێژایی سێ ساڵ، ئەو گفتوگۆیانە بەردەوامیان لە سەر ڕووپەڕی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان هەبوو. سەدیق ڕەوەندزی لە کتێبەکەیدا، کە پشتی بە پێنجا و یەک سەرچاوە بەستووە، بە وردی باس لە کاریگەریەتی ڕوانگە و ئەو بزووتنەوە زەینیە دەکات و ڕووبەڕووبوونەوە کە ڕوانگە دژی وێران نەبووە، وەک ئەوەی عەبدوڵاڵەباس لە کێشەوە ڤەوە دەیڵێت، بە پێچەوانەوە بەرگەی جۆرێک لە هزری کوردی و شیعری کوردیدا و توانی شاعیرێکی وەک شەرکە بکەس و چیڕۆکنووسێکی داهێنەری وەک حوسێن عارف دروست بکات. نووسەر لە کتێبەکەیدا، وەک هەموو ئەو ڕەخنە و سەرنجانەی عەبدوڵاڵەباسی داوەتەوە و بە بەرگە دژیدەخات کە ناوبردنی ڕوانگە بە دژی وێران، هیچ ئەرگومێنتێکی هزرڤوویی و بابەتی نییە و بەڵکو چونکە خەی بەشەک نەبووە لە دامەزرێنەرانی ڕوانگە، ئیدی دوای پێنجا ساڵ دەیەوێت ئەو هزڤووە لێنگەو قوچ بکاتەوە و بە ئارەزووی خەی بینووستەوە، بە تایبەتیش کە دەزانێت بە داخەوە چەوار لە دامەزرێنەرانی ڕوانگە مردوون و لە ژیان نەماون، تاکو بەرگری لە خەیان بکەن . بەیە بە هیچ پاساوەک نابە بەرگە بدرێت، کەسانێک دەستکاری هزڤوو لە بەرژەوەندی خە بە پاڵەوانکردنی خەیان بکەن. لەو سەنگەیشەوە وەک ئەرکێکی ئەخلاقی و بەرپرسیارێتییەکی هزڤوویی و فەرهەنگی، ئەمە بەو کتێبە وەڵامی کتێبەکەی عەبدوڵا عەباسمان داوەتەوە. شایەنی ئاماژەکردنە سەدیق سەعید ڕەوەندزی، لە ساڵی 1972 لە شارچکەی ڕەوەندز لە دایک بووە، دەرچووی بەشی کوردی پەیمانگای مامۆستایانی هەولێرەوە ئێستا لە گوندێکی سنووری ڕەوەندز، وانە بە منداڵە چاوگەشەکان دەڵێتەوە و خاوەنی هەڤدە کتێبی چاپکراوەوکتێبێکی دیکەشی لە بارەی شەوی یەلدا ئامادەیە و خوا یاربێت لەو بەروارەدا بەاو دەبێتەوە، کە تیایدا نووسەر لەو کتێبەشدا بە بەرگە دەیسڵمێنێت شیعری شەوی یەلدا هی نالییە و هیچ پەیوەندی بە مستەفا بەگی کوردییەوە نییە.

هۆی ئاسنینی: چاودێری کۆمەڵایەتیی / پاشکۆی پەروەردە / خێیەتیی پەروەردەی سڵەمانی.. نەوزاد بەندی

دیستێیفسکی ئەڵێ : (ئەژگارێک دەت ، قەدەغەیە داناکان بیر بکەنەوە بە ئەوەی گەمژە دەسەاتدارەکان هەست بە سوکایەتیی نەکەن).

کاتێ منەڵکی کەمتوانات هەیە و ئەتوانێ مەتەسانەی چاودێریکردنی بە تازە بکەیتەوە و مامەڵەکانی بەرەوبەرایەتیی چاودێری و لیژنەی پزیشکیی و بەرەوبەرایەتیی چاودێریت تەواو کردووە ، ئیتر لە هەولێر بیت یان دهۆک یان هەڵەبجە یان سڵەمانی ، هەر هەمان سیستەم ..
نووسراوێکت بۆ ئەکەن ئەبێ بچیت بۆ وەزارەتی چاودێریی کۆمەڵایەتی ، لە هەولێر ، لە بەرامبەر بینزینخانەی شەش ، کن نەخشانەی لە دایکبوون ..

سەعات سێ و نیوی بەیانی لە سلێمانییەوە بەرەو هەولێر دەرچووین ، ووتمان کات وەک شمشێر وایە ، پێش ئەوەی بمانبڕێ با بیبڕین .. پێش وەخت گەیشتین ، واتا کاتمان بەی ، هەر بۆیە لە چایخانەی کلتوری باوکی سامی ، لە بەرامبەر قەڵا ، وچانێکمان دا و ..قەیماغ و چایەکمان بە یادی ساڵانی هەشتای سەدەی ڕابوردوو ، داوا کرد .. کە گەیشتینە وەزارەتی چاودێریی کۆمەڵایەتیی ، کن نەخۆشخانەی لە دایکبووون ، بەرامبەر بەنزینخانەی شەش (ئەڕە هاوڕێیان ئایا ئەگونجێ نەخۆشخانەی لە دایکبووون ، بەرامبەر بەنزینخانە بێت ؟) سەعات هەشت و نیو گەیشتین ، پرسگە ، پۆلیسێک و دوو کارمەند و دوو سپلیتی فەنکی لە بوون ، ووتیان سەعات 9 فەرمانبەرکان دێن ، بفەرموون دانیشن .. سێ چارەک لە پرسگە دانیشتین ، هەتا کارمەندکانی وەزارەت هاتن ، واتا سەعات 9:30 بوو ، کە بانگیان کردم ، ووتیان کوا مندااڵەکەت ؟ ووتم ئەتیزمێ و بە سەفەر تێک ئەچێت و نایەت ..
ووتیان خەڵا بە قیدیۆ کڵپی مەسنجەر ، پیشانمان بدێ با خەی و داکیشی ببینین ، ووتم سێ پسپۆڕیی دەرووونیی لە سلێمانیی بینیویانە ، ئاپەرتەکەیان ئیمزا و مۆر کردووە ، هەشتا بۆوا ناکەن ؟ یان دوو ئیدارییە و تەسقاڵێک متمانەتان لە نەواندا نەماوە ؟
کابرا وەک ڕەبەت وا بوو ، دووبارەی کردەوە کە ئەبێ قیدیۆکڵپی مەسنجەر بکەموە ..منیش وەک ڕەبەت قیدیۆ کڵپی مەسنجەرم کردەوە و ..کوڕە کەمتواناکەم و دایکی قسەیان لەگەڵ کرد ، لە کاتێکدا ئەوان قسەیان ئەکرد ، کابرا بەروارەی وێنەی کوڕەکەم و دایکی لەسەر ئاپەرتەکە و .. وێنەکانیان لە مەسنجەرکە ئەکرد ، بزانێ ئەوانن یان ئەوان نین ..بەو جۆرە هەستم ئەکرد تاوانبارێکی تۆزویرچیم و ئەموە بە کونتڕۆڵدا تێپەڕم ، ئەم پسپۆڕیی دەرووونییەیش تەنها پۆلیسێکە و ئەیەوێ ڕاستی و دروستیی مامەڵەکەم چەک بکا و بس .. سێ پسپۆڕیی سلێمانی وەک سێ گەمانلێکراو تەماشا ئەکات و بس .. باوکێکی بادینانیی لە دهۆکەوە هاتبوو ، داوای قیدیۆکڵپی مەسنجەریان لێدەکرد هەتا منااڵە نەخۆشەکەی و دایکەکەی ببینن ،ئەویش ئەیوت : (سەیدا بخودێ چ ئینتەرنێت لە مالا من نینە !) بە کۆتاڕا تێپەڕین و ئەمجارەیان نووسراوەکیان بە کردین ،بە وەزارەتی پەروەردە و وتیان لە جادەی سەد مەتریی .. هاتینە دەرەوە ، تەکسیەکمان ڕاوەستاند ، ووتمان بۆ بە وەزارەتی پەروەردە لە شەقامی سەدی ..
شۆفێرەکە ووتی : من وەزارەت بزانم لە شەستیە ..
ووتمان لەی نازانیت ، خوات لەگەڵ ..
تەکسیەکی ترمان گرت ، ئەمیان لەبەبان بوو ، ووتمان : ڕەک بە

وەزارەتی پەروەردە لە سەدیی
ووتی : لە شەستییە
ووتمان : لە سەدییە
ووتی : لە شەستییە
ووتمان : لە سەدییە ..
ووتی : سەرکەون ، ئەتانبەم پەرلەمان لە شەستی ، ئەگەر لەوێندەر نەبوو ، ئەتانبەم بە سەدی و سەد و بیستی و لە هەرکوێ ئەوە دەڕن.
قسەی ئەو دەرچوو ، لە شەستی بوو لە بینای پەرلەمان ..
لە ژووری هاتوو ، خاتوونێک ووتی بۆن دانیشن ، دە کەس لە پشتانەوە ..ئێستا لەسەر سیستم ئێین و کاتی دەوێ ..
دوای زیاتر لە سێ چارەک ، ئینجا بە ژمارەیەک شاد بووین کە خستیە سەر نووسراوی وەزارەتی کن نەخشخانەی لە دایک بوون ، بەرامبەر بەنزینخانە ..
خاتوونەکە ووتی ئەو نووسراوە فەتەکپی بکە و بچە بە پاشکەی پەروەردە ..
ووتم لە کوێیە ؟
ووتی لە حەوشە ..
چوومە حەوشە ، هیچم نەبینی لەی نووسرا بە پاشکەی پەروەردە ..
بە پیرە مەردەکی باخەوانم ووت : پاشکەی پەروەردە لە کوێیە ؟
ووتی : هەردێی .. هەر دێی ، بە ئاستەی هەتاو هەر دێی ..هەتا دەیگەیتە ..
حەکایەتی کوێ کەچێم بیر کەوتەوە کە حەوت شەو و حەوت ڕۆژ بەناو دەندە و ئەژدیها و شتا ڕێیشت ..
نزیکەی کیلەمەترێک بە حەوشەی پەچا و پەچ و پە لە پلیکانە و لەریە لم و چەو و بلەکدا ، بە پلەی گەرمای 48 ی سیلیزیی ، ڕێیشتم ، هەتا گەیشتمە پاشکەی پەروەردە ، پرسگە و فەنکایی و پلیس و ..(بەهار و گوێ ، کچ و مانگەشەو ، شیعری تۆ و بادە)★
جا چوومە ژوور ، کەوتمە نەوانی دوو بینای بەرامبەر یەکتر ..
چوومە یەکەمیان ، گوتیان دووەمە ، چوومە دووەمیان ، دیسان پرسگە و کارمەند و فەنکایی .. ووتی کن کاک یوسفی ..
کاک یوسف ، چایی و چار جار نوقوڵ لەسەر مێزەکەی بوون ، تەبعەن بە خێی ، یەک تەماشای نووسراوی سەر کەمپیوتەرەکەی کرد و ..گوتی بۆ بە بینای یەکەم با ئەژوان کیتابت لە بکا ..ئەوا بۆم نارد ..
چووم بە لای ئەژوان ، ووتم کیتابم گەیشتە کەمپیوتەرەکەت ..
خوا هێناگرە داینیشاندم و جگەرەکەی پە نەکرد و چایەکەی نەخواردەوە ، تەماشای کەمپیوتەرەکەی کرد و گوتی : بەڕە ..گەیشتیە ، ئێستا لێت دەکەم .

پاش کەم ، ووتی ئەوا ناردم لە کەمپیوتەری مدیری پاشکەی ، بۆ بینای دووەم ..
چووم بۆ بینای دووەم ، خاتونی سکرتێر و فەنکایی و خۆکی گرنگ VIP لە ڕیسەپشنی بۆنەوەبەری پاشکە دانیشتبوون ، پێم ووت کیتابم نەردراوە بۆ کەمپیوتەری بۆنەوەبەری پاشکە ..
ووتی : بۆ لە ژووری کارزان دانیشە ، کیتابت دەچتە کنە وی .
ژووری کارزانم دەزیەوە ، دوو کورسی لە بوو بە هاوڕاتیان ، بۆنام سێ کارمەند کورسی و مێزیان هەبوو ، تەماشای یەکتریان ئەکرد ..
لەو چرکەیەدا ، کابرا دەشتەکیەکەی چیرکی دادگای فرانز کافکام بیر کەوتەوە ، کاتێک ساڵەهای ساڵ لە بەردەرگای دادگا ڕایدەوەستێنن و ناهێڵن بچتە ژوور ، هەتا کاتی مردنی دێت و لەسەرەمەرگدا لە پاسوانەکەی بەردەرگا ئەپرسێ : باشە ئایا ئەو هەموو ساڵە بەجگە لە من کەسێکی تر پەویستی بە دادگا نەبوو ؟ چونکە بەجگە لە خۆم کەسی ترم نەبینی ..
پاسوانەکە پێی ئەڵێ : بۆنە ، زەر کەس هاتوونەتە دادگا بۆنام ئەم دەرگایە تایبەتە بە تۆ !!
بە کارزانم ووت : ئەرێ بە زەحمەت من کیلۆمەترێکم بۆناو بڕد و بڵێک و گۆ و چیمەنا بۆیە لە وەزارەتەوە تا پاشکە ، بە بە ئەوەی هیچ نووسراوێکم پێ بێت ، تەنها ئەم کەمپیوتەر و ئەو کەمپیوتەرتان پێکردووم ، ئەرێ نادەکرا بە بە خۆم ئەو کارانە ئەنجام بدەن ؟ یان هەر مۆبەستتان ماندوو کردنی هاوڕاتیە ؟ خۆ ئەگەر چەند تەکسیەکتان لەو ڕێیەدا دانایە ، هەم تەزە بکاریتان قاچاچ ئەکرد ، هەم خۆکک کە ناتوانن لە پلەی 48 ی سەدیدا ئەو ماراسانە بکەن ، ئەزگاریان دەبوو ..
کارزان تەماشایەکی ئامادەبووانی کرد و ..ووتی : ئەوە بە خۆتان حەزتان لەو هات و چۆیە!! ، ئەگینا لە پێجی وەزارەت کارکان هەموو جێبەجێ دەبن !! و دەتوانن لە ڕێی پێجەوە مامۆستاکانتان وەربگرنەوە ..!!
ووتم : زەحمەت نەبێ ئاگات لە خۆتە ؟ یەعنی ئەمە لە خەمانەوە هاتووین بۆ هەولێر یان لە سلێمانی و دهۆک و هەولێجەوە باوەشک نووسراویان داوینەتە دەست و وتویانە بۆن بۆ هەولێر ؟
براکەم تۆ یان ئاگات لە وەزعەکە نییە ، یان ئەتەوە وای نیشان بدەیت کە سیستمەکەت ئەوروپییە ، ئەگینا بۆ تەماشا بکە ، باوکک لە هەورامانەوە خێی و کوڕە ئەتیزمەکەی کە بەردەوام ئەگریا ئەو هەموو ڕۆیان بێی بوو ، کە بۆ قسەی تۆ بۆ خۆیان حەزیان لەو عەزابەیە ؟؟

کارزان بۆ گۆشەی سەد و هەشتا بایدایەوە و ووتی : ئەو قسانە بۆ وەزیر بکە !
ووتم : نەوەڵا ، وەزیر وەک کەشکەکەی کافکا وایە ، پێی ناگەم و نایشمەوێ پێی بگەم ..بەڵام من ڕۆژنامە نووسم ، ئەم ژیانکوشتنەی خەزانی منا ڕۆ کەمئەدامەکان ئەکەم بە ووتارێک ..
ووتی : دەزانم ، ڕۆژنامە نووس بەک حەزیان بە جولە جولە !
ئیتر نازانم جولە جول مەبەستی یەکەی هەزی جول بوو ، یان مەبەستی لە جولە جوە بوو ..کارمەندەکان هەموویان بە زمانی جەستە پشتگیرییان لەکردم ، لەو کاتەدا کارزان ووتی ئەوا مامۆستام نارد بۆ بەشی دەرکردەکان واتا (صادرة)
ئینجا وەرە کیلەمەترێک ڕێگای تر بە پیادە ببڕەوە هەتا ئەگەیتەوە وەزارەت ..
کە ڕۆیشتم بۆ بەشی دەرکردەکان لە پەنجەرەیەکی بچووکەوە زەربەی پەکهاتەکانی کوردستان ئەیانویست سەریان ببڕن ژووڕەوە تا سەراخێکی نووسراوە ئەلیکترۆنییەکانیان بکەن .. سەکسوکە بە چەناگەیەک زەر خراپ تەماشای کردم کە زەر شتی بە دەست بوو ، ووتی کیتابی تە چییە ؟ بە جەرەک پێی ووتم ، لە بیرم چوە کیتابی من بە چ شتێکە و .. یان ئەسەن بەچی هاتووم بە پیرە هەولێرە ..
خاتوونێک ، لە ساتەوەختی چوونە دەرەوەی ئەبو سەکسوکەکەدا بە لای هەندە خزمی خانەقینیی هەتا کارەکانیان بۆ ڕایی بکا ، خاتوونەکی سەر کەمپیوتەر ووتی ئەمە مامۆستەکەی تەیە ، ئەوە ژمارە و بەروارەکەیت بۆ ئەنووسم و هەر ئێستا ئەینێرم بۆ بەڕێوەبەرایەتیی سلەمانی لە ڕێی ئەنتەرنێتەوە ، سبەینێ بەن سەردانی پەروەردەی گشتی سلەمانی بکەن ..
گەڵێک سوپاسم کرد و ..لەسەر پارچە قازە ژمارەیەک و بەروارەکی دا بە دەستمەوە ..
ئەمڕۆ ، سەعات هەشت و نیو چووم بۆ پەروەردەی گشتی سلەمانی ، بەشی کەمپیوتەر نووسراوەکەی بۆ ڕاکەشام و ناردینی بۆ لای بەڕێوەبەر ..
لەسەر دەرگاکەی نووسرابوو ، هاووڵاتی بەڕێز پێویست بە پرسگە و لە دەرگادان ناکات ، ڕاستەوخۆ وەرە ژووروە ، دەرگامان کراوەیە بۆ هەموان .. کەچی دوو سکرتێری هەبوو ، دەرگاکەیشی داخرابوو ..
نووسراوەکەی بردە ژووروە و ..ووتی بیبە بۆ ژووری 20 لەپرسراوی خەیتیی .. کە چووم ، چوار کەس ڕاوەستابوون ، ووتیان هەشتا لەپرسراوی خەیتیی نەهاتوە .. بە کارمەندەکی ژوورەکەی بڵامبەریم ووت : ئەم لەپرسراوە کەی دێت ؟
وتی : عادەتەن سەعات 9 دێت ..
بوو بە نۆ و چارەک هەر دیار نەبوو ، ژمارەی هاووڵاتیانیش لەبەر

دەرگاکەیدا بوون بە دە دوانزە کەس ..
لە ئەی کارمەندەکەو بەم دەرکەوت لە ژووری بەڕێوەبەری گشتییە ..
ویستم بچمە ژوورەوە ، سکرتێرەکە نەیهێشت ، لە پشت ئەو نووسراوەی
کە ئاماژەی بۆو دەدا بە بە دەرگا لێدان وەڕە ژوورەوە ، دەرگا
کراوەیە ..
ووتم بە لێپرسراوی خەیاتیی بەڕێت بە ژوورەکەی چونکە یەک دنیا
خەڵک لە بەردەرگاکەی وەستاون ، هیچ جێگرەکی نییە کارەکەی بکات و
خەیشی نایەت ..مامۆستای وای تەدایە ئەبە هەر ئەمڕۆ بڕوات بە
هەولێر..
وتی : بەسەر چاو ..
(دڕیشی کرد ..)
هاتمە خوارەوە ، ژمارەی خەڵکانی بەردەرگاکەی زیاتر بووبوون ، خەم
کرد بە ژوورەکەی تەنیشتیدا ، ووتم لێپرسراوی خەیاتی نایەت ، نوکە
قەڵەمێک لەو نووسراوە بدە ..
وتی ئاگەر تا سەعات نۆ و نیو نەهات ، ئینجا من بەتان ئەکەم !!
پیرەپیاوێک کە دەبوو پاش ئیمزای خەیاتیی ، یەکسەر بڕوات بە
هەولێر ، مامۆستای خەی وەرگرتەوە و ..بەرەو ژووری بەڕێوەبەر ڕەیشت
، بەکۆ لەوە ئیمزای پێ بکا ، بە ڕاکردن هاتەوە ووتیان لە ژووری
بەڕێوەبەر دەرچووە .. هاووڵاتییەکی تر ووتی : ئەڕۆن خەی کردووە
بە ژوورەکەی بەرامبەر ژوورەکەی بەڕێوەبەردا .. دووان خەیان کرد
بە ژوورەکەی بەرامبەر ژوورەکەی بەڕێوەبەردا و پرسیاریان کرد
سەبارەت لێپرسراوی بەشی خەیاتیی ، ووتیان هەر ئێستا لێرە دەرچوو
، ڕاستەکەی بە پێکەنینیشەوە وایان ووت ، وەک ئەوەی ئەم گەڵان و
سەر و سەراخەی هاووڵاتیانی بەش مەینەت ،بە خاتونی خەیاتیی ،
ڕەژانە بە و .. وەک گەڵانکانی کافکا و مارسیل بروست و جەبرا
ئیبراهیم جەبرا و ، بە سەگ و کات و وەلید مەسعود ، وابە ..
لە ناکاو ، دوای سەعات نۆ و نیو ، خاتونی لێپرسراوی خەیاتی ، بە
کاوخە و کەماڵی ئیسراحەتەوە لە پلیکانەکان هاتە خوارەوە و چووە
ژوورەکەیەوە ، ژووری 20 ، ئەو خەڵکەیش کە لە غیابی ئەودا سەدان
ڕەخنە و ناڕەزایان هەبوو تەکەا بوون بە ماستی مەییو و ..کەوتنە
نیشاندانی ڕەز و زەردەخەنە بۆی .. تەنها من پێم ووت : ئاگەر تە
سەعات نۆ و نیو دەیت بە دەوام ، کەسێک لە جێی خەت دابنێ ، ئەو
خەڵکە سەعاتەکە چاوەڕوانی تە دەکەن ..تیایاندایە مندااڵی نەخۆشی
داناوە و ئەبە بچێ بە وەزارەت لە هەولێر ..
وەک ئەوەی ناحەقییەکی گەورەی لێکرابێ ، بە سەرسوڕمانەوە ووتی :
سەد کێشەمان هەیە ، لە ژووری مدیر خەریکی حەڵ کردنیان بووم ،
مامۆستا بە ئەوەندە بە وەفان ؟ شەو هەتا سەعات دوانزەی شەو

خەریکی ئیمزا کردنی کیتاب بووم ..من لە ماڵیشەوە ئیسراحەتم نییە !!
ووتم : ئەستا سەعاتەکە .. یەک سەعاتی تەکە ژوورەکەی تە چڕۆ و ئەو هەموو خەڵکە چاوەڕێی نوکە قەڵەمکەی تە دەکەن ،ئەمە ئیشە ،استقینەکەی تەیە کە نایکەیت و چڕۆت کردووە .. سەعاتێک زیاتر لە تەمەنی ئەو خەڵکە لە چاوەڕوانیدا خەسار بکەیت ..کەسێک . جگەرەویەک بە خەت دابنە ، ئیتر حەز ئەکەی هەر مەیکەوە بە ژوورەکەت ..
ئینجا من ماموستا نیم و لە خەستەخانە کارئەکەم ، نەمزانی ئیمزایەک دوو سەعاتی پە ئەچێ ، ئەستا بەهەی جەنابتەوە بەردەرگای ، لەوە ژوورەکەی منیش پە پەن لە نەخۆش ، بەڵام من جگەرەوەم لە جێی خەم داناوە ..ئەز لە کاتی هاووەاتیی ئەگرم ..
تەماشا ئەکەم یەک کەس لەو خەڵکە دەردەدارە نوزەی لەوە نایەت ..
کە لە ژوورەکە چوومە دەرەوە ، بە یەکێکیانم ووت : باشە ئەوە لە بیانییەوە خوتە و بەڵتانە ، بۆچی کەسێکتان یەک قسە و ڕەخنەتان لە خاتوونی لێپرسراوی خەیینی نەگرت ؟ کاکە قەینا ، گریمان لەو کاتەدا لە ترساندا لاە بوون ، بۆچی بە لایەنی کەمەوە سەرکتان بە من نەلەقاند ؟؟وەڵاهیی ناتانکوژن ، وەڵاهیی ناتانبەن …هەر لەم ژیانە خۆشەتان !! بەردەوام ئەبن ..
ووتی : کاکە گیان 30 ساڵە ئەمە فەری کەیلایەتیی ئەکرەین ، کە بچووکترین لێپرسراو ببینین ، زمان و عەقڵ و هەموو شتێکمان جام ئەبە و لە کار ئەکەوە !!
ڕاستە ، ئەوە گەر ئازادی وەک بارانیش ببارێت ، یەکسەر چەترەکانتان هەڵدەدەن
هاونیشتمانیان ، مەبەستم جا قەیچێکا با سەعاتێک چاوەڕوانی ئیمزای خاتوونی لێپرسراوی خەیەتیی بکەین .. چونکە ئەگەر ئەو سەعات و ڕۆژ و هەفتانەی لە چاوەڕوانی ئەماندا بەسەرتان بردووە ، کە بکەنەوە ، بەتان دەردەکەوە بەشکی زۆری تەمەنتان بە خەڵایی و بە هەرزان لە دەست چووە .. کەشکەیش لەوەدایە ، هەشتا ئەوان ناڵازین و تە سوپاسگوزاریت . .
واتا وەک دیستەیقسکی ئەڵێت بە ئەوەی خەتان ئاگادار بن ، نەژیاون و ئەیشبە بمرن.

ڕۆمانی نانای ئەمیل زۆلا بە کوردی بڵاوکرایەوە

ڕۆمانی نانا لە نووسینی نووسەری ناسراوی فەرەنسا ئەمیل زۆلا - یە، لەلایەن نووسەر و وەرگێڕ ئەردەڵان عەبدوڵڵاوە کراوە بە کوردی.
ڕۆمانی نانا بە یەکێك لە شاکارە کلاسیکییەکانی ئەدەبی فەرەنسی و ناسراوترین ڕۆمانی ئەمیل زۆلا دادەنرێت، زۆلا گرنگترین ڕۆماننووسی بزووتنەوەی ناتورالیزمی فەرەنسی و فیگۆرێکی سەرکی ئازادیخوازیی سیاسیی فەرەنسییە. ڕۆمانەکە هەوە دەدات ژیانی شارنشینیی پاریس و کێشوهەوای سیاسی و هونەریی فەرەنسای سەدەی نۆزدەهەم وێنا بکات، هەروەها دووڕوویی کەمەگە، چاوچنۆکی و چەسیی چینی تازەدەرکەوتووی بۆرژوا دەردەخات.
هەروەها نووسەر لەم ڕۆمانەیدا، کەمەك پرسی گرنگی تری وروژاندووە لەوانە:(ژیانی لەشفرۆشانی پاریس، خۆشویستی، خیانەت، ئۆپەرێیی پێبرد، رق و کینە، ڕووشی سیاسی فەرەنسا و داگیرکاری ئەڵمانیا، ژیانی فەرهەنگی فەرەنسا لە سەدەی نۆزدە، شانۆ)
جگەلەوەش باسی کەمەك کۆمەڵایەتی جیهانیش دەکات بۆتایبەتی (بیسمارك یەکەم ڕاوێژکاری دەوڵەتی ئەڵمانیای یەکگرتووە، شای ئۆران و پادشای ئیتالیا) جگە لە کەمەك پرسی گرنگی تریش هەموو ئەمانەش هێزی گەورەی بەم ڕۆمانە بەخشیوە وایکردووە ببێتە مایەی گرنگی پێدانی تەواوی ئەدیبانی فەرەنسی و جیهانیش.
ڕۆمانی نانا ساڵی 1880 بە یەکەمجار چاپ بوو، دەنگدانەوەی بەهێزی هەبوو، 55 هەزار نوسخەی لە چاپ بووە. ئەم ڕۆمانەش یەکێکە لە زنجیرە ڕۆمانەکانی زۆلا کە لە ژێر ناونیشانی (ڕۆگون ماکوار Les Rougon Macquart) نووسیویەتی. نانا نۆیەمین ژمارەی ئەو زنجیرەیە وەردەگرێت.
ئەم کتێبە لەلایەن ناوەندی ڕۆمان لە سلێمانی چاپکراوە، کتێبەکی قەبارە مام ناوەندە و لە 315 لاپەڕە پێکدێت.

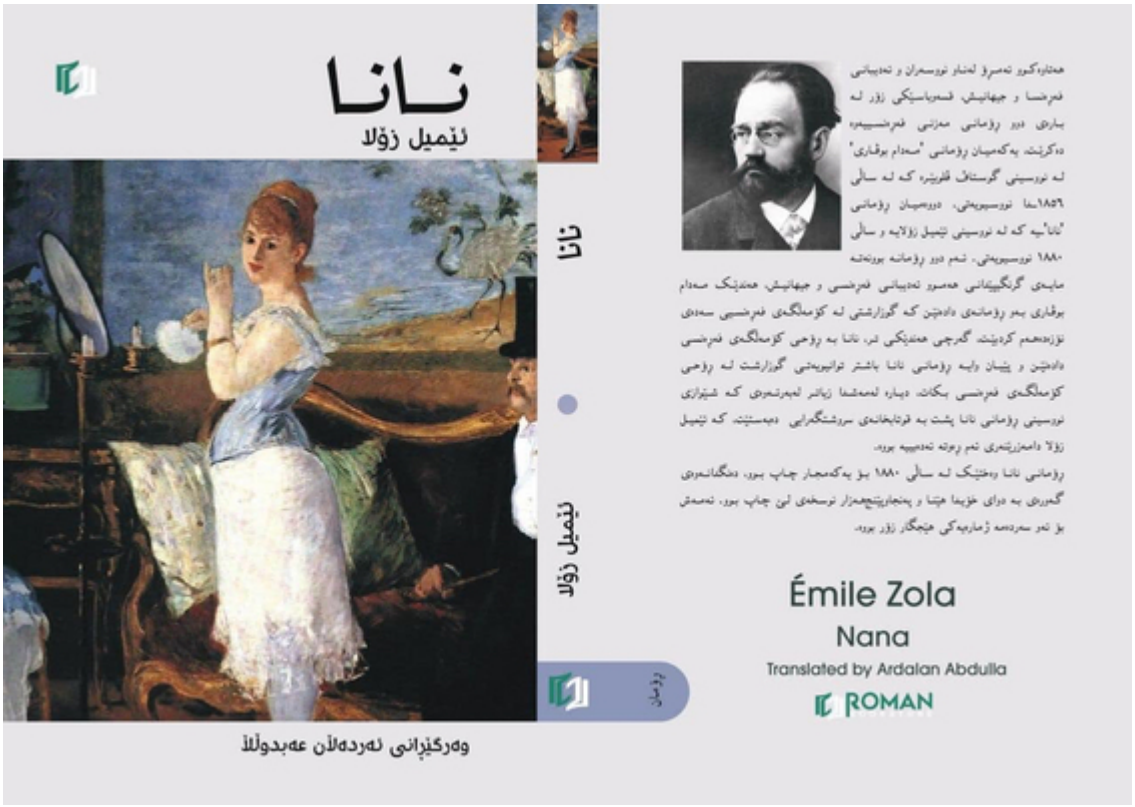

سبحەینە.. شیعری شەهلا نوری

شایەد نەگەینە سبحەینە ئیتر
تووڕەگەی دەرمانی گیراوە
بەها بایی
ناگات بەبرین ئیتر
دەردی جگەر سووتاو بە مەرهەم ناگات ئیتر
بەسیمفۆنیای ناتەواوی دە ناگەین ئیتر
بولبولی سەرمەستانە بەسەردار ناگات ئیتر
داستانی عیشق ناگات بەدەستانی عاشقان ئیتر
مانگی شەوئافرەز خەی گوم دەکات و بەنیشان دەدەوات ئیتر
ئاوی جۆ وشک دەکات بە دەغەی هەواڵی گەنم ناگات ئیتر
خونچەی تەمەنای ناز ناز
ناگات بە باخچەی بەهار ئیتر
گالیسکەی تەمەن مل دەنات و دەدەوات چاوەڕوانمان ناکات ئیتر
زاری تاوەی ژیان نادزینەوە ئیتر

شەهلا نوری

ئەپزسیەنی پەپلیست و هەبژاردنکان لە کوردستان.. زانا رەزاق

گەورەترین مەترسی لەسەر کەمەگا هەبەت ئەپەزسیەنە، بەچی؟ چونکە..

یەکەم، زەرەک لەو کەسانەی چوونەتە ناو ئەپەزسیەن بە پارەن ، ئەمانە کەمەک مرەقن بەدوای حەزو چەژەکان کەوتوون ، پارەش وەکو ئامرازەک بەکاردەنن.

دووەم، هیچ پەڕەیەکیان نیە بە ئەوەی ببنە بەدیل.

سێیەم، هیچ بەخنەیەکیان قبوڵ نیە لەکاتەکدا سەدان بەخنەش دەگرن، لەجیاتی ئەوەی بەن بەباشە بەن باش، بەخراپە بەن خراپ. هاتوون هەموو شت بەتدەکەنەوە، ئەمەش زەر مەترسیدارە لەووی سیاسییەوە هیچ پەشکەوتنەکیش لەسایەی ئەم جەرە بیرکردنەوەیە جەکەوتە نابەت.

چوارەم، ئەپەزسیەنەکی پەپلیستین، کەمەک شت دەبەن کە بەای ئەوان کە دەسەات وەربگرن کوردستان دەبەتە بەهەشت لەکاتەکدا گەانکاری و بەرەو پەشچوون پەسەیە هەروەها قەناغ بەقەناغیش نەک بەدوو بەژ یان سێ بەژ کەمەگە لەیی کەمەک شیعاراتی ئیحساساتییەوە ببەتە شامی شەریف.